

Aanwezig namens Provincie:
Aanwezig namens beheerder
Overige aanwezigen:

Afmeldingen:

Datum en tijd veldbezoek:

25 augustus 2020 09.00 – 13.00h

Verzamellocatie:

Parkeerplaats Kuipersweg, Winterswijk-Kotten (ca. 200 m. ten westen van boerderij Kuipersweg 14).

Doel:

Het jaarlijkse veldbezoek wordt uitgevoerd om de vinger aan de pols te houden m.b.t. zichtbare ontwikkelingen in de stikstofgevoelige habitattypen. Centraal staat daarbij de vraag of er ontwikkelingen zijn die afwijken van datgene waar in de in het Natura 2000 beheerplan Wooldse Veen opgenomen gebiedsanalyse vanuit is gegaan. Het veldbezoek vormt een aanvulling op de overige monitoring die in het gebied plaatsvindt.

Bijlagen:

- Bijlage 1: Looproute met habitatypekaart
- Bijlage 2: Looproute met maatregelenkaart

BEVINDINGEN

In het Wooldse veen komen 3 habitattypen voor:

- Heischrale graslanden H6230
- Actieve Hoogvenen H7110A
- Herstellende Hoogvenen H7120

Voor alle drie de habitattypen gelden instandhoudingsdoelstellingen. Het habitatype Herstellende hoogveen komt over een groot oppervlakte voor, de andere twee over een klein oppervlak (zie bijlage 1).

In overleg met de beheerder is een programma opgesteld. De looproute, bezochte locaties, ligging van de habitattypen en maatregelen worden getoond in bijlage 1 en 2. In september 2019 is begonnen met de herstelmaatregelen aan de noord- en noordwestzijde van het gebied langs de Kuipersweg. De gebiedsdelen waar maatregelen zijn uitgevoerd zijn bezocht. Vervolgens is het hoogveen via het vlonderpad van noord naar zuid doorkruist, waarbij het heischraal grasland en herstellende hoogveen zijn bezocht, waardoor een goede indruk van de staat is verkregen. Gezien de kwetsbaarheid van het habitatype Actief hoogveen is dit habitatype dit jaar niet bezocht.

Ook dit jaar heeft [REDACTED] van het Kreis Borken, als vertegenwoordiger van het Duitse deel van het hoogveengebied, deelgenomen aan het veldbezoek. [REDACTED] van De Lynx heeft deelgenomen aan het veldbezoek om een artikel hierover te schrijven voor de nieuwsbrief Nature Today.

Heischraal grasland (H6230):

Aan de noordflank van het Wooldse veen bevindt zich een zone die op de habitatypekaart is aangegeven als heischraal grasland (locatie 8). Hier worden o.a. soorten als Dopheide, Struikheide, Klokjesgentiaan en Tormantil aangetroffen (zie Foto 1). De toestand van het heischraal grasland is volgens de beheerder stabiel.

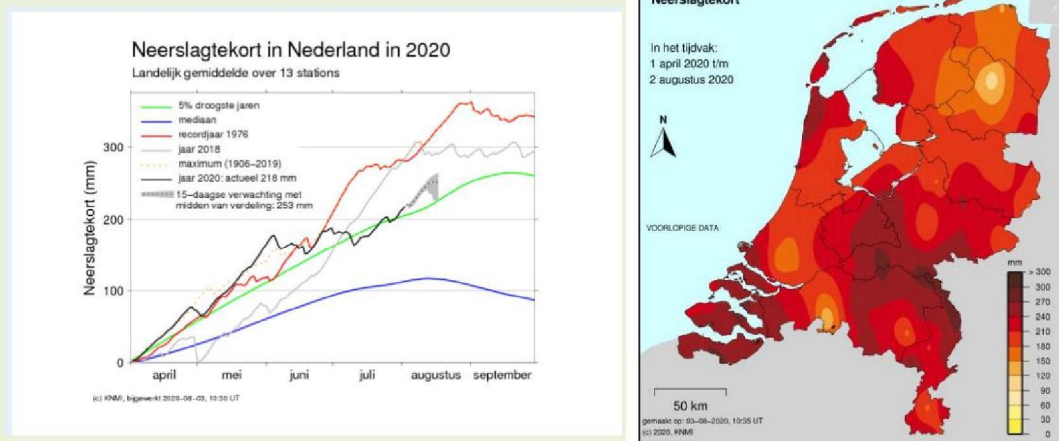

Foto 1: Klokjesgentiaan in heischraal grasland

Habitattype Herstellend hoogveen (H7120):

Derde achtereenvolgende droge jaar:

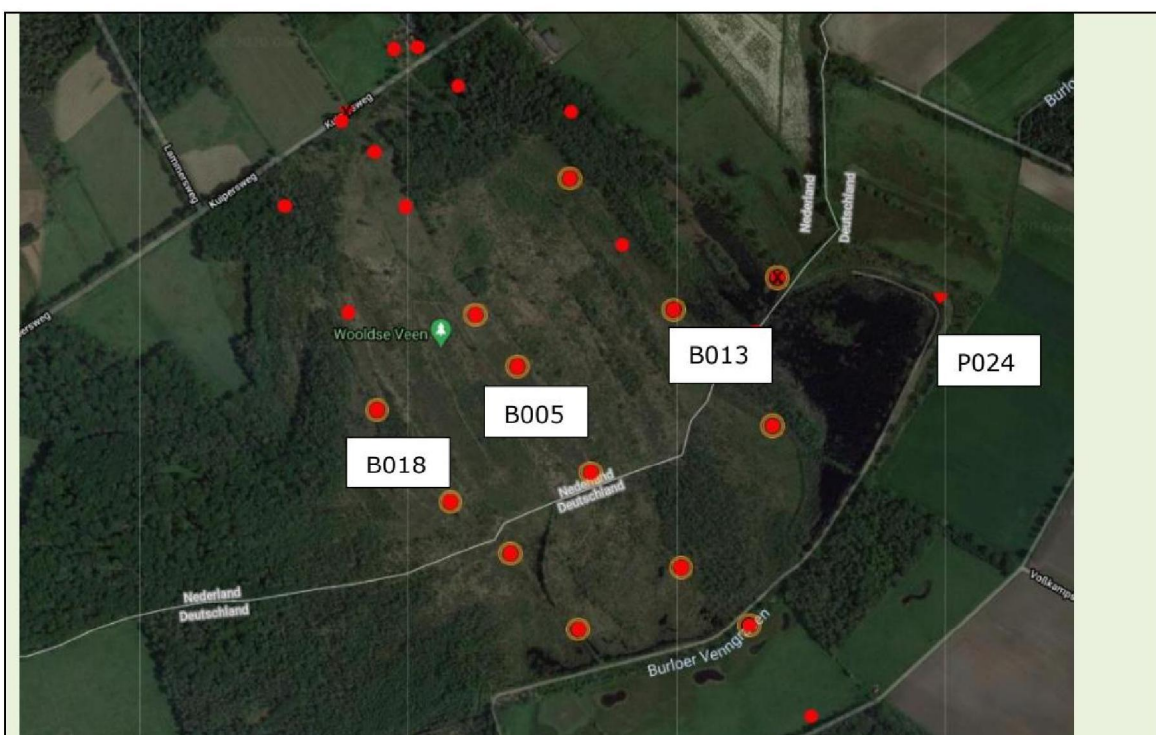
Tijdens het veldbezoek is met name gekeken naar het effect van de drie achtereenvolgende droge jaren: 2018, 2019 en 2020. Ook 2020 is zeer droog: het neerslagtekort in de Bilt was begin augustus 2020 vergelijkbaar met het 5% droogste jaar van de metingen (zie Figuur 1 – links). De droogte is het hevigst in het oostelijk en zuidelijk deel van het land (zie Figuur 1 - rechts). Het neerslagtekort was in de omgeving van Winterswijk begin augustus 2020 al opgelopen tot 180-210 mm.

Figuur 1: Neerslagtekort vanaf 1 april 2020 per 3 augustus. In het Wooldse veen was het neerslag tekort begin augustus al opgelopen tot 180-210 mm.

Effect van de droogte op grondwaterstand:

Het effect van de drie achtereenvolgende droge jaren is zichtbaar in de meetreeksen van het grondwater op korte afstand ten zuiden van het actieve hoogveen bij B018, in het herstellende hoogveen in het lager gelegen compartiment (B005), het nog lagere gelegen compartiment (B013) en bij de uitstroomopening in het laagste compartiment (P024). De ligging van de meetpunten is aangegeven in Figuur 2.

Figuur 2: Ligging gepresenteerde peilbuizen

Figuur 3: Grondwaterpeil in het Wooldse veen vanaf de plaatsing van de damwanden in 2012.

Uit het peilverloop van het grondwater is te zien dat in de hoogveenkern bij B018 de hoogste peilen worden afgelezen. Het grondwaterpeil steeg hier na de plaatsing van de damwanden in 2012 in de winter tot ca. 28,50 m. +NAP en zakte tot in de zomer niet veel dieper dan 28,30 m. +NAP: een fluctuatie van ca. 20 cm. Dit is ideaal voor herstel van het hoogveen. Vanaf 2018 stijgt het grondwater in de winter met moeite tot 28,40 m. +NAP en zakt het in de zomer tot ca. 27,90 m. +NAP: een fluctuatie van 50 cm! Bij deze peilfluctuatie kan geen herstel plaatsvinden, maar is er sprake van veenafbraak.

Visuele effecten van de drie droge jaren op de vegetatie:

Het herstellend hoogveen is visueel geïnspecteerd vanaf het Vlonderpad (locaties 9 en 10) bij een veenputje (zie Foto 2). Hier was het hoogveen na het aanbrengen van de damwanden in 2012 zich zeer goed aan het

herstellen. Putjes die tot 2012 verdroogd en zwart (geen vegetatie) waren, zijn in de periode 2012-2017 in 5 jaar geleidelijk geheel begroeid met veenmossen. Dit was in het veenputje goed te zien aan takjes van afgezette berk, die zijn bedekt onder 10 cm veenmos (zie Foto 3). In de 5 jaren herstel was het veenmos dus al minimaal 10 cm gegroeid.

Foto 2: Inspectie van de staat van het Herstellend hoogveen bij een hoogveenputje waar de afgelopen jaren nog een vitale verlandingsvegetatie aanwezig was, maar die na het derde achtereenvolgende droge jaar is verdroogd

Foto 3: Door Veenmos overgroeide tak. De tak was aan de linkerkant in de periode 2012-2017 overgroeid met 10 cm veenmos, dat uiteindelijk ca. 2 mm hoogveen zal worden. De hoogveengroei is nu echter door de droogte gestopt.

Uit de visuele inspectie bleek helaas dat het veenmos in de veenputjes deze zomer grotendeels is verdroogd en afgestorven. Het verdroogde veenmos wordt nu ook gekoloniseerd door de Veenmosgrauwkap, een

paddestoeltje

dat

veenmossen

aantast

(zie

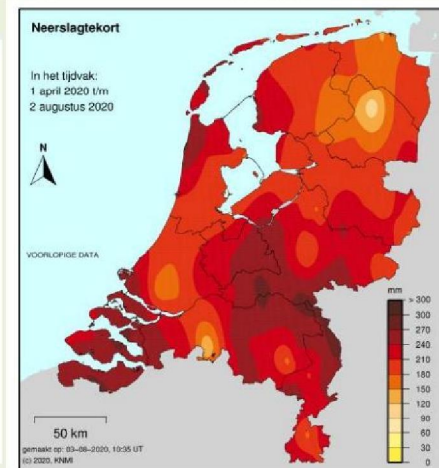
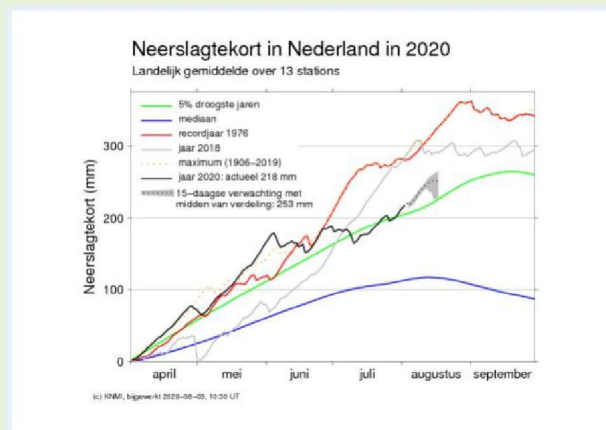

Foto 4: Verdroogd veenputje met deels afgestorven veenmossen.

Deze situatie is zeer zorgelijk en de mogelijkheden om hier iets aan te doen zijn beperkt. De meeste hydrologische maatregelen aan de Nederlandse kant zijn nu met het dempen van de Wooldse waterleiding en zijsloten en aanbrengen van foliescherm uitgevoerd. De meeste mogelijkheden tot vernatting bevinden zich aan de Duitse zijde van het veen waar er nog veel hoge berken in het veen groeien die voor een grote verdamping zorgen. Ook bevinden zich in Duitsland in graslanden buiten het hoogveen in de vroegere laagte van het veen nog ontwaterende landbouwsloten, die zouden kunnen worden gedempt.

De verwachting is dat de kwetsbaarheid van het hoogveensysteem voor droogte in de toekomst zal afnemen, als het de kans krijgt zich verder door te ontwikkelen en een dikker veenmospakket ontstaat. Maar dan moet het systeem eerst wel door de huidige kwetsbare fase heen kunnen komen.

Verwijderen opslag in herstellend hoogveen (M4A/M4B):

Door de droogte is het tempo waarin berken in het Herstellend veen opslaan en groeien onverminderd hoog. Naar aanleiding van afspraken tijdens het veldbezoek in 2019 heeft Natuurmonumenten opnieuw bosopslag verwijderd.

Foto 5: Op de achtergrond is te zien dat grotere opslag geheel is verwijderd. Op grote schaal is echter al nieuwe opslag zichtbaar. Door de droogte neemt de berkenopslag in het Herstellend hoogveen zeer snel toe.

Verstevigen kaden (M3D):

Natuurmonumenten heeft een inventarisatie gedaan van de staat van de damwanden en veendijken in het herstellend hoogveen. De conclusie was dat de staat van de veendijken en dammen op veel plaatsen slecht is. Aangezien de damwanden 8 jaar geleden in 2012/2013 zijn geplaatst, moet worden geconstateerd dat zij zeer snel achteruitgaan. De droogte van 2018 – 2020 heeft de situatie verergerd. Op veel plaatsen zijn door uitdroging en inklinking van de veendijkjes delen van damwanden bloot komen te liggen. Zie actiepunten.

Verdrinken veenmos in laagste compartiment:

Evenals vorig jaar is het verdrongen veen onderin het laagste compartiment in Duitsland bij locatie 13 bezocht. Om voldoende tegendruk te geven tegen het grondwater in de hoger gelegen compartimenten is het waterpeil in het laagste compartiment aan de zuidoostzijde van het Wooldse veen in 2012 bewust hoger gestuwd dan het sterk ingeklonken maaiveld. Hierdoor is de vegetatie in het laagste zuidelijke deel verdrongen en grotendeels afgestorven. Het in 2018 voorgenomen deskundigenoverleg over mogelijkheden om de vegetatie in dit deel van het veen te herstellen heeft nog niet plaatsgevonden. Natuurmonumenten zal hiervoor het initiatief nemen. Zie acties.

Uit de veldinspectie is naar voren gekomen dat de droogte hier wel één positief effect gehad, namelijk het geleidelijk begroeid raken van de bodem met pitrus. Pitrus kan in latere nattere perioden een substraat vormen waarop veenmossen kunnen gaan groeien. Dit is in deze omstandigheden dus een gunstige ontwikkeling. De situatie blijft echter zorgelijk. Het is in ieder geval belangrijk om foeragerende ganzen te verjagen omdat zij de prille verlandingsvegetatie aanvreten en door hun uitwerpselen de voedselarme omstandigheden van bodem en water aantasten.

Foto 6: Kolonisatie van het verdrongen veenmos met Pitrus bij locatie 13

Foto 7: Bouwbord aan de Kuipersweg

INRICHTING NOORDWESTELIJKE RANDZONE (LAGG-ZONE)

Verwijderen bomen bij locatie 2:

In het najaar van 2019 is een deel van het bos bij locatie 2 verwijderd ten behoeve van het hoogveenherstel (zie Foto 8). Een deel van dit bos bevindt zich binnen het habitattypen herstellend hoogveen. Het doel van het verwijderen van het bos is het verminderen van de verdamping en daarmee verbeteren van de kwaliteit van het habitattypen. Plaatselijk bevindt zich hier in de laagste delen al wat veenmos. Dit zal zich hopelijk in deze hoek verder uitbreiden. Door de droogte is het gebied nu nog erg droog.

Foto 8: Locatie 2 waar bos is verwijderd om de verdamping te verminderen en veenherstel te stimuleren.

Ten noorden van het geplagde bos is de deels vergraven dekzandrug weer hersteld, om zo weer de opbolling van grondwater onder de dekzandrug te herstellen.

Bij locatie 3 is het geplagde grasland bezocht (zie Foto 9). De zandbodem is hier plaatselijk vrijwel tot op de onderliggende keileem geplagd. De bodem was door de weinige regen voorafgaand aan het veldbezoek vochtig en begroeid met Heermoes, Duizendknoopfonteinkruid en Snavelzegge. Op de geplagde bodem zal maaisel van blauwgrasland en heischraalgrasland uit Willinks Weust en Korenburgerveen worden aangebracht. Noot: dit maaisel is half september daadwerkelijk opgebracht. Op de lagere delen zal maaisel van het Korenburgerveen (nattere delen) worden opgebracht.

Helaas is in de bodem op veel stukken glas-as aangetroffen dat werd toegepast voor de drainage (zie Foto 10). Provincie en Natuurmonumenten bekijken of deze moet worden verwijderd. Noot: half september is afgesproken dat glas-as dat in zicht en niet te diep zit op korte termijn wordt weggezogen voor zover dat kan en dat de ontstane slenkjes worden dichtgemaakt met leem.

Foto 9: Geplagde grasland bij locatie 3 waar herstel van de vroegere lagg-zone wordt beoogt.

Foto 10: Glasas aangetroffen na het plagen van de bodem.

Dempen sloten en verondiepen Wooldse waterleiding:

De sloten in de lagg-zone ten zuiden van de Kuipersweg zijn in het voorjaar van 2020 gedempt. De Wooldse waterleiding is zeer sterk verondiept. Naar verwachting is de bodem van de Wooldse waterleiding westelijk van het ingerichte grasland zo ver verondiept dat het water in de lagg-zone niet meer westelijk kan wegstromen. Mocht in de toekomst blijken dat er toch water vanuit de lagg-zone via de verondiepte Wooldse waterleiding naar het westen afstroomt, dan dienen hier nadere maatregelen te worden genomen. Het water zal nu in eerste instantie via een nieuw aangelegde duiker onder de Kuipersweg naar het noorden wegstromen (locatie 4). De weg is ter hoogte van de duiker verhoogd om de duiker voldoende doorvoerhoogte te geven en de snelheid van het verkeer te remmen (zie Foto 11).

Foto 11: Nieuw aangelegde ondiepe duiker onder Kuipersweg (locatie 4)

Inrichting graslanden ten noorden van de Kuipersweg:

De perceelsloten van het grasland ten noorden van de lagg-zone zijn gedempt. Drainage is verwijderd, de bodem is intact gelaten (locatie 5).

INRICHTING NOORDELIJKE LAGG-ZONE

Het bos in de slenk van de noordelijke lagg-zone bij locatie 7 is verwijderd. De strooisellaag is afgeschraapt en de tussenliggende greppels zijn vervolgens gedempt door een dun laagje van de bovengrond in de greppels te schuiven (zie Foto 12).

Foto 12: Slenk noordelijke lagg-zone na verwijderen bomen, afschrapen van strooisellaag en dempen greppels

Het is de verwachting dat in deze slenk, na verder herstel van het hoogveen, onder nattere omstandigheden en lokale kwel vanuit de veenkern de vroegere lagg-zone zal worden hersteld.

In de Gebiedsanalyse is aangegeven dat het huidige habitatype Heischraal grasland, dat zich aan de zuidzijde van de dekzandrug bevindt, op de lange termijn door de nattere en zuurdere omstandigheden zal verdwijnen en onderdeel zal uitmaken van het hoogveen. Het verdwijnen van de heischrale omstandigheden zal naar verwachting worden gecompenseerd door de nieuwe vegetatie-ontwikkeling in de noordelijke en noordwestelijke lagg-zone. Tijdens het veldbezoek is deze verwachting al voorzichtig bevestigd door het aantreffen van heischrale soorten op de zuidflank van de herstelde slenk (zie Foto 13). Natuurmonumenten moet nog besluiten of hier ook maaisel opgebracht zal worden, of dat spontane ontwikkelingen hier de ruimte krijgen.

Foto 13: Tormentil en Stekelbrem in herstelde slenk in noordelijke lagg-zone

De afwatering van de slenk vindt nu, na het dempen van de Wooldse waterleiding, plaats via een nieuwe duiker onder de Kuipersweg naar de graslanden aan de noordzijde van de Kuipersweg (zie Foto 14).

Foto 14: Duiker onder de Kuipersweg in noordelijke lagg-zone

Aanbrengen foliescherf:

Tussen het grasland ten noorden van de Kuipersweg en het weiland van de boerderij aan de Kuipersweg is een foliescherf aangebracht tot aan de onderliggende keileem (locatie 6, zie Foto 15). Het foliescherf is langs de zuidzijde van de Kuipersweg in oostelijke richting doorgetrokken naar de hier gelegen andere woning aan de zuidzijde van de Kuipersweg. Het foliescherf dient om de ontwaterende invloed van de watergangen bij de woningen op het hoogveen weg te nemen, waardoor de drooglegging van de woningen en schapenweilend in stand wordt gehouden. Het foliescherf dient nog in het veld te worden gemarkeerd, zodat het niet door de gebruiker kan worden beschadigd.

Foto 15: Ligging van het foliescherm tussen het middelste grasland en het oostelijke grasland

Beheer percelen ten noorden van de Kuipersweg:

Het westelijke perceel is verworven en krijgt een beheer van maaien en afvoeren. Het middelste perceel is niet verworven. De eigenaar is een gedoogplicht opgelegd op basis van de wet Natuurbescherming. De eigenaar en gebruiker hebben hiervoor een schadevergoeding voor de vernatting ontvangen. Dit perceel blijft onder regulier agrarisch beheer. In de toekomst dient te worden gemonitord of dit agrarisch beheer nadelige effecten heeft op de lagg-zones aan de zuidzijde van de Kuipersweg.

OVERIGE AANDACHTPUNTEN:

Onderzoek veenmosenting:

Deelname geeft mee dat het voorgenomen onderzoek naar de mogelijkheden voor het enten van veenmos in het grasland in Duitsland ten zuiden van de grote veendijk is ingediend als onderdeel van een groter onderzoek door Jules Limpens van de Wageningen Universiteit.

Gezamenlijk opstellen herziening Natura200 beheerplan met Duitse beheerders:

Tijdens het veldbezoek is de wens geuit om het initiatief te nemen, om in samenwerking met de Duitse beheerders van het hoogveengebied, tot een samenhangend en grensoverschrijdende lange termijn visie/afstemming voor het Wooldse veen en Burlo-Vardingholter Venn te komen. Met name aan de Duitse kant van het hydrologische invloedgebied van het hoogveengebied liggen nog verdere herstelmogelijkheden. Dit gaat dan vooral over verwijderen van bomen in het veengebied zelf en het dempen van sloten en vernatten van de gronden ten zuiden van het huidige veengebied. Het is wenselijk om hier op korte termijn een opzet voor te maken. De uitwerking kan in het in 2021 op te stellen nieuwe Natura 2000 beheerplan (tweede beheerplanperiode) worden opgenomen als maatregel.

Deelname geeft aan dat grensoverschrijdende samenwerking ook speelt bij andere veengebieden zoals het Aamsveen, Witte veen en het Haakbergerveen. Wellicht dient de grensoverschrijdende samenwerking op grotere schaal te worden opgepakt. De Provincie geeft aan hierin het voortouw te nemen (zie acties).

Monitoring in tweede beheerplanperiode

De deelnemers geven aan dat in de volgende beheerperiode vooral aandacht dient te worden gegeven aan monitoring, zodat helder wordt hoe de recent uitgevoerde herstelmaatregelen uitpakken voor de ontwikkeling van het Natura 200 gebied.

CONCLUSIES:

1. De ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen in het Wooldse Veen is conform verwachting zoals beschreven in de Gebiedsanalyse.
2. De ontwikkeling van het Herstellend hoogveen staat echter wel onder druk door verdroging als gevolg van de inmiddels drie opeenvolgende droge jaren. Het habitatype heischraal grasland vertoont

geen visueel zichtbare achteruitgang door verdroging. Het Actieve hoogveen is dit jaar niet bezocht. Het grondwaterpeil is bij het Actieve hoogveen wel gedaald en de fluctuaties ervan is sterk toegenomen.

ACTIEPUNTEN

1. Natuurmonumenten heeft een inventarisatie gemaakt van de benodigde herstelmaatregelen aan de damwanden. De Provincie geeft aan dat zij hiervoor een budget beschikbaar heeft. Het is echter nog onvoldoende duidelijk op welke manier en met welke materialen de damwanden het beste kunnen worden hersteld. De beheerder geeft aan dat deze vraag ook relevant is voor het Korenburgerveen, Aamsveen, Witte veen, Fochteloërveen en Engberdijksveen waar ook sprake is van lekkage van damwanden. Bij het Fochteloërveen is bijvoorbeeld een veendijk bezwaken waardoor het kerncompartiment is leeggelopen. Er is behoefte aan een gezamenlijke kennisontwikkeling over de wijze van herstel van kaden en keuze van materialen. Zo is er bijvoorbeeld een veelbelovende techniek waarbij folieschermen worden ingegraven in veenkaden, die vervolgens met drijvende kranen worden versterkt met lokaal verkregen (rest)veen. De Provincie neemt het initiatief tot het organiseren van een Kennisinventarisatie onder beheerders van veengebieden van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. De kennisinventarisatie dient bij voorkeur in samenwerking met Natuurmonumenten plaats te vinden in de vorm van een bijeenkomst waarin beheerders hun ervaringen kunnen delen en daarna de voor- en nadelen van de verschillende technische oplossingen kunnen bespreken. **Actie Provincie.**
2. Natuurmonumenten zal een deskundigenoverleg organiseren over aanpak verdrongen veen bij locatie 13. **Actie Natuurmonumenten**
3. De provincie Gelderland zal in het in 2021 op te stellen nieuwe beheerplan (tweede periode) als maatregel opnemen om samen met de Nederlandse en Duitse beheerders tot een gemeenschappelijke en grensoverschrijdende lange termijn visie voor het gehele veengebied te komen. Hiervoor wordt op korte termijn een globale opzet gemaakt. Zo kan het Wooldse veen nog verder worden hersteld als hier ook gronden aan de Duitse zijde worden betrokken. **Actie Provincie**

Actiepunten uit veldbezoeken eerdere jaren:

Afstemming vegetatiekartering 2019 en kartering habitatype

Vegetatiekartering is uitgevoerd in 2019; project remote-sensing technieken ten behoeve van volgen vegetatieontwikkeling loopt nog; eind 2020/begin 2021 wordt een nieuwe habitatypekaart opgesteld, hiervoor wordt nog een gedetailleerde kartering van habitatype Actief hoogveen uitgevoerd. **Actie Provincie.**

Overige actiepunten van verslag van 2019 zijn uitgevoerd.

Dit verslag is vastgesteld door:

.....
Handtekening

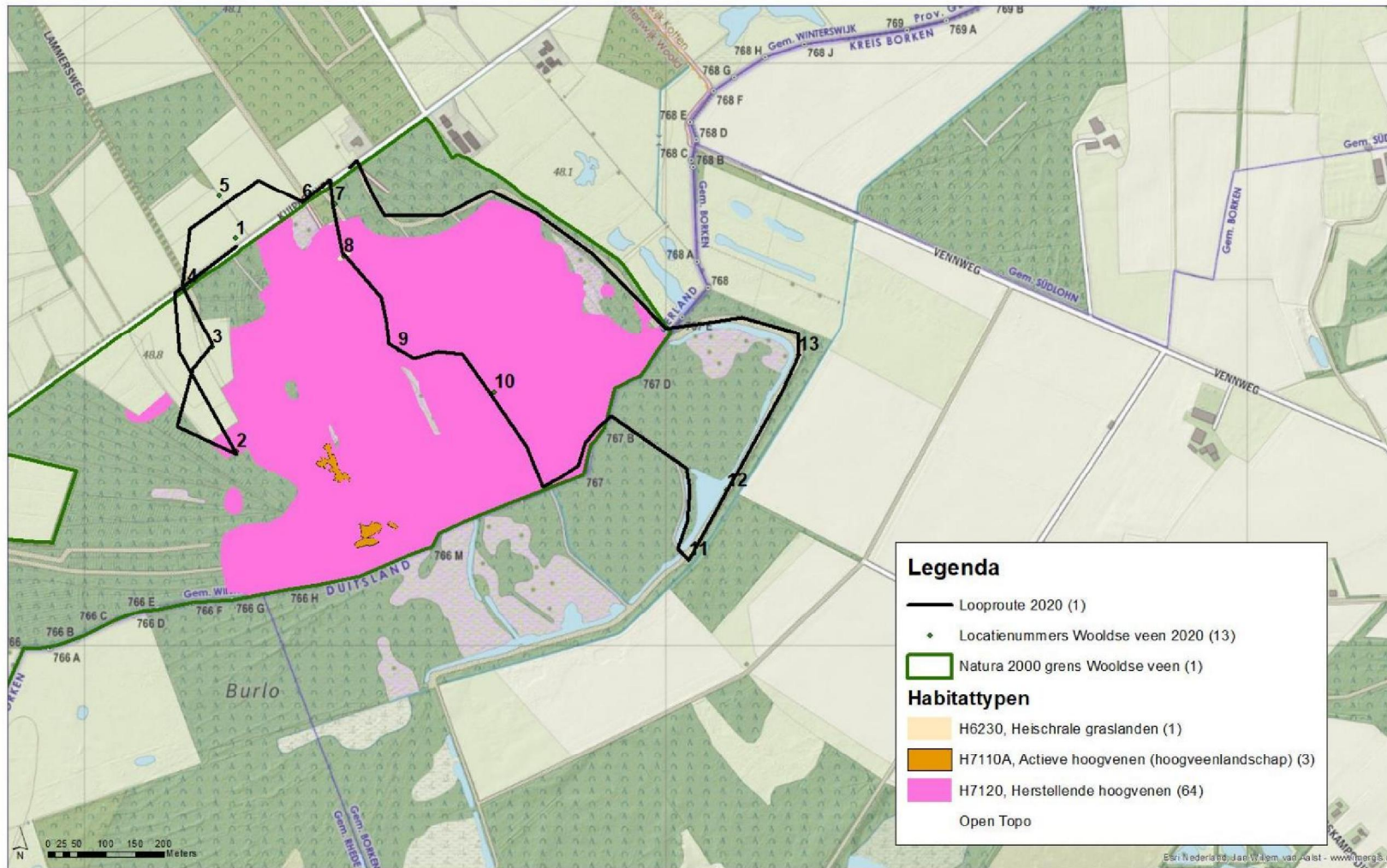
(datum)

.....
Handtekening

(datum)

Bijlagen

Bijlage 1: Looproute en habitattypen

Ecohydoloog: Karel Hanhart Projectnummer: 7994 Datum: 3 februari 2017

Bijlage 2: Looproute en maatregelen

